176293 ـ آیا حسن بن علی رضی الله عنهما بسیار ازدواج می‌کرد و بسیار طلاق می‌داد؟

سوال

در یکی از مقالات بر روی اینترنت خواندم که حسن بن علی رضی الله عنه با بیش از نود زن ازدواج کرده است. نظر شما در این باره چیست؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

چندین تن از علما این را ذکر کرده‌اند که حسن بن علی ـ رضی الله عنهما ـ بسیار ازدواج می‌کرد و بسیار طلاق می‌داد.

ابن کثیر ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

گفته‌اند: او بسیار ازدواج می‌کرد و ممکن نبود در یک آن چهار زن آزاد نداشته باشد و بسیار طلاق و مهریه می‌داد. می‌گویند با هفتاد زن ازدواج کرده است البداية والنهاية (۸/ ۴۲).

ذهبی ـ رحمه الله ـ نیز شبیه این را در سير أعلام النبلاء (۳/ ۲۵۳) نقل کرده است. همچنین مراجعه نمایید به تاريخ دمشق ابن عساکر (۱۳/ ۲۵۱)، تاريخ الإسلام ذهبی (۴/ ۳۷) و محاضرات الأدباء راغب اصفهانی (۱/ ۴۰۸).

اما این را باید بدانیم که بسیاری از روایات تاریخی صحیح نیست، بنابراین باید درباره‌ی این روایت‌ها احتیاط به خرج دهیم به ویژه اگر مربوط به یکی از شخصیت‌های اسلامی و بزرگان مسلمان باشد.

حافظ عراقی ـ رحمه الله ـ در ألفية السيرة (صفحه‌ی ۱) می‌گوید: طالب علم بداند که کتب سِيَر [و تاریخ] صحیح و منکر را جمع‌آوری کرده‌اند.

شیخ عبدالرحمن المعلمی ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

نیازِ تاریخ به شناخت احوال ناقلان وقایع تاریخی بیشتر از نیاز حدیث است؛ زیرا دروغ و آسان‌گیری در تاریخ بیشتر است.

علم الرجال وأهميته (۲۴).

درباره‌ی اینکه حسن بن علی ـ رضی الله عنهما ـ با بیش از هفتاد زن یا نود زن ازدواج کرده و روایاتی مانند این هیچ سندی نیافتیم که بتوان به آن استناد کرد، بنابراین باید در پذیرش این روایات توقف نمود و در استناد به آن دقت کرد.

دکتر علی محمد صلابی در کتابش درباره‌ی حسن بن علی ـ رضی الله عنهما ـ (صفحه‌ی ۲۷) می‌گوید:

مورخان ذکر کرده‌اند که برخی از همسران وی خوله الفزازیة و جعدة بنت اشعث و عائشه خثعمیة و ام اسحاق بنت طلحة بن عبیدالله تمیمی و ام بشیر بنت ابی مسعود انصاری و هند بنت عبدالرحمن بن ابی بکر و ام عبدالله که دختر شلیل بن عبدالله برادر جریر بن عبدالله بجلی است و زنی از بنی ثقیف و زنی از بنی عمر بن اهیم منقری و زنی از بنی شیبان از آل همام بن مره هستند. شاید این تعداد کمی بیشتر باشد که چنانکه می‌بینید بر اساس عرف آن زمان زیاد نیست و هیچ ربطی به آن عدد ندارد. اما آنچه راویان آثار آورده‌اند که وی هفتاد زن و در برخی روایات نود زن و در برخی دیگر صد و پنجاه زن و حتی در برخی آثار سیصد زن داشته و روایاتی مانند این بسیار شاذ است و چنین عدد ادعایی بالایی، موضوع و ساختگی است. اما روایات وارد شده چنین است...

سپس ایشان به تخریج این روایات و بیان ضعف و سستی آن پرداخته که می‌توانید به خود این کتاب (صفحات ۲۸ تا ۳۱) مراجعه کنید.

وی ـ حفظه الله ـ سپس می‌گوید:

روایات تاریخی که اشاره به اعداد تخیلی درباره‌ی ازدواج‌های حسن بن علی دارند از نظر سند قابل اثبات نیست و در نتیجه با نظر به شبهات و ایراداتی که به آن وارد است قابل اعتماد نیست (صفحه‌ی ۳۱).

تا آنجا که می‌گوید:

«از اینجاست که اهمیت علم جرح و تعدیل و حکم بر روایات و نقش والایی که علمای حدیث در بیان ساختگی بودن این اخبار داشته‌اند، مشخص می‌شود.

برای همین پژوهشگران در تاریخ صدر اسلام را توصیه می‌کنیم که به نقد این روایات اهمیت دهند تا آنکه صحیح از ناصحیح آن مشخص شود و خدمتی بزرگ را تقدیم این امت کنند و مانند برخی از بزرگان که در نیت‌شان شکی نداریم ولی به سبب اعتماد بر روایات ضعیف و موضوع دچار اشتباه شده‌اند، در این تله نیافتند».

شاید این سخن حافظ ابن کثیر ـ رحمه الله ـ اشاره‌ای است به عدم صحت روایاتی که در این زمینه وارد شده: گفته‌اند او با هفتاد زن ازدواج کرده است آغاز سخن ایشان با صیغه‌ی تمریض (ضعف) یعنی گفته‌اند این احساس را وارد می‌کند که این روایات ثابت نیست یا حداقل ایشان سندی را که بتوان چیزی با آن ثابت شود نیافته است.

والله تعالى اعلم